

Lorenzo Dattrino, *Lineamenti di patrologia*, Ed. Edusc srl, [Roma] 2008, 322 stron (ISBN 978-88-8333-211-1).

W 2008 roku na rynku włoskim ukazała się książka Lorenzo Dattrino zatytułowana *Lineamenti di Patrologia*. Profesor Dattrino jest wykładowcą na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w jego różnych instytutach oraz w Papieskim Instytucie Archeologii Chrześcijańskiej w Rzymie. Ma wieloletnie doświadczenie pedagogiczne, współpracuje z różnymi czasopismami naukowymi m.in. *Lateranum* i *Rivista di Archeologia Cristiana*, jest autorem licznych hasel w słownikach patrystycznych i duchowości. Książka, którą otrzymuje czytelnik zrodziła się właśnie z tego bogatego doświadczenia naukowego i żywego kontaktu ze studentami – poprzez rozmowy, rady, sugestie. Stanowi pewnego rodzaju podręcznik do patrologii, wprowadzenie, pierwsze narzędzie pracy dla tego, kto dopiero przymierza się do studium Ojców Kościoła. Pragnieniem Autora było, aby ów podręcznik stał się przyjaznym, zręcznym narzędziem dla każdego, kto chciałby zainicjować swoje spotkanie z bogactwem literackim i teologicznym naszych chrześcijańskich korzeni, które znajdziemy u wybitnych przedstawicieli Kościoła pierwszych wieków.

Zawartość podręcznika stanowi prefacja, sigła serii wydań źródłowych i słowników, ogólne wprowadzenie, jednaście rozdziałów, zakończenie i indeksy. W części wprowadzającej znajdujemy wyjaśnienia terminów „patrystyka” i „patrologia” „Ojciec Kościoła” wskazanie kryteriów, które musi spełniać osoba, której ten tytuł przysługuje, określenie ram czasowych działalności Ojców Kościoła. Następnie Autor podaje metodologię studium Ojców Kościoła cytując Instrukcję Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego *O studium Ojców Kościoła w formacji kapłańskiej* z 1989 r. (numery 50b-60d) podkreślając naturę studiów patrystycznych, ich cele i zakres. Na koniec tej części podaje narzędzia pracy, czyli wydania źródłowe tekstów patrystycznych, wydania i tłumaczenia w języku włoskim, tłumaczenia tekstów patrystycznych w seriach wydawniczych, słowniki, encyklopedie oraz woluminy dotyczące historii starożytnej literatury chrześcijańskiej: patrologii i patrystyki.

Corpus książki – to jednaście rozdziałów, których układ jest chronologiczny. Przedstawiają one wybrane osoby, wydarzenia, zagadnienia. Rozdział 1: Ojcowie Apostolscy: List Klemensa Rzymskiego, Didache, Ignacy z Antiochii, Polikarp ze Smyrny, Papiasz z Hierapolis, List Pseudo-Barnaby, Pasterz Hermasa. Rozdział 2: Ojcowie Apostolscy w konfrontacji z judaizmem, pogaństwem i imperium rzymskim: Kwadratus, Aryston z Pelli w Palestynie, Meliton z Sardes, Arystydes z Aten, Justyn, Tacjan, Atenagoras z Aten, Teofil z Antiochii, List do Diogneta, Apolinary z Hierapolis, Miltiades, Hermiasz. Rozdział 3: Początki literatury heretyckiej i reakcja Kościoła: gnostycyzm, marejonizm, montanizm, Ireneusz z Lyonu. Rozdział 4: Aleksandria i pisarze aleksandryjscy:

Szkola Aleksandryjska, Klemens Aleksandryjski, Orygenes. Rozdział 5: Początki literatury chrześcijańskiej na Zachodzie: Minucjusz Feliks, Hipolit Rzymski, Nowacjan, Tertulian, literatura martyrologiczna, Cyprian, Arnobiusz, Laktancjusz, Wiktoryn z Petawium. Rozdział 6: Wiek IV Pierwszy okres na Wschodzie: kryzys ariański i Atanazy: Ariusz, Sobór w Nicei, arianizm, Euzebiusz z Cezarei, Atanazy. Rozdział 7: Wiek IV Drugi okres na Wschodzie: Ojcowie Kapadocecy: A). apolinaryzm, B). macedonianizm, Bazyli z Cezarei, Grzegorz z Nazjanzu, Grzegorz z Nyssy. Rozdział 8: Wiek IV Zachód: Hilary z Poitiers, Euzebiusz z Vercelli, Mariusz Wiktoryn. Rozdział 9: Sobory w Konstantynopolu (381), Efezie (431) i Chalcedonie (451). Wschód: Jan Chryzostom, Epifaniusz z Salaminy, od Teodora z Mopsuestii do Nestoriusza, Cyryl Aleksandryjski i Sobór Efeski, Eutyches, monofizytyzm i Sobór Chalcedoński. Rozdział 10: Sobory w Konstantynopolu (381), Efezie (431) i Chalcedonie (451). Zachód: Donat i donatyzm, Pelagiusz i pelagianizm, Ambroży, Hieronim, Augustyn, Hasła „żeńskie”: a). Egeria, b). Dwie poctki. Rozdział 11: Okres późnej patrystyki (451-750): Leon Wielki, Grzegorz Wielki, Jan Damasceński.

Każdy rozdział posiada krótkie beztytułowe wprowadzenie. Omawiając poszczególne dzieła np. Didache, List Pseudo-Barnaby, Pasterz Hermasa, Dattino przedstawia krótko ich tematykę, proponuje lekturę wybranego tekstu, podając z jakiego tłumaczenia został zaczerpnięty. Podobnie jest z autorami okresu patrystycznego: najpierw krótki rys przedstawiający osobę i jego dzieła oraz zagadnienia, które w nich podejmował, a następnie lektura tekstu lub tekstów. Kryterium wyboru tekstów było takie, aby ukazać ideę sposobu pisania poszczególnego autora i podkreślić wybraną przezeń tematykę. W przypadku Ojców Kościoła o dużym dorobku i znaczeniu znajdujemy więcej informacji biograficznych, podział ich dzieł z krótkim opisem uwzględniającym podejmowane w nich kwestie teologiczne, większą ilość wybranych tekstów. A w końcowej części omówienia Autor książki przedstawia bądź doktrynę (Ireneusz z Lyonu, Klemens Aleksandryjski, Tertulian, Cyprian, Augustyn), bądź opinię (Ambroży, Hieronim) lub ocenę (Euzebiusz z Cezarei, Atanazy) czy krótkie, syntetyczne podsumowanie (Jan Chryzostom, Bazyli Wielki, Grzegorz z Nyssy, Leon Wielki, Grzegorz Wielki, Jan Damasceński). Krótką syntezą charakteryzują się omawiane herezje, prądy, poglądy teologiczne.

Po każdym przedstawieniu dzieł, autora lub wydarzenia umieszczone zostało: „dla pogłębienia” a w nim wydanie krytyczne dzieła lub dzieł (jeśli takowe jest), tłumaczenia na język włoski, te bardziej współczesne i studia, które uwzględniają także pozycje w innych językach zachodnich, przyswajalnych przez lektora oraz hasła w słownikach lub encyklopediach.

W zakończeniu książki Autor podkreśla podział na Ojców przedniejskich i ponicejskich, a na poparcie tej periodyzacji cytuje opinię prof. Simonettiego zaczerpniętą z hasła „Ojcowie Kościoła” ze *Słownika Pisarzy Greckich i Łacińskich*. Wreszcie wskazuje na to, że nie sposób było zatrzymać się nad wszystkich zagadnieniami w zasadniczej części, dlatego w konkluzji w sposób syntetyczny omawia jeszcze dwa: monastycyzm i apokryfy. Całość książki

zwieńczona jest indeksem lektur wybranych tekstów i tradycyjnym spisem treści.

Uważam, że podręcznik – choć prof. Dattrino nazywa go jeszcze zdrobniałej (s. 8: *manualetto* – podręczniczek) – spełnia swoje założenia. Ma zrobić pozytywne wrażenie na czytelniku, zwłaszcza tym, który po raz pierwszy styka się z Ojcami Kościoła. Nie zniechęca swoją obszernością zagadnień, ale pomaga mu „rozsmakować się” w inicjacyjnym spotkaniu z wybitnymi autorami chrześcijańskimi pierwszych wieków. W konsekwencji stanowi bazę do dalszego, pogłębionego studium Ojców Kościoła. Dla studentów włoskich stanowi podstawowy materiał wiedzy o okresie patrystycznym i jego przedstawicielach, a dla polskich, znających język włoski, może być alternatywą dla podręczników, które posiadamy w naszym ojczystym języku.

Krzysztof Ościłowski *OSPPE*